

Scris de andrei.marga pe 13 decembrie 2020, 12:03

Interpretarea Bibliei

Biblia a ramas, de departe, cea mai citita carte. Cu inevitabile variatii, de aproape doua mii de ani, din generatie in generatie, oamenii si-o aproprie si se raporteaza la ea. De aceea, orice efort de explicitare, explicare si interpretare a ceea ce contine Biblia capata importanta culturala cruciala.

Nu este un secret emergenta **Bibliei** din viata poporului evreu. Cel mai notoriu teolog al anilor nostri, Joseph Ratzinger-Benedict al XVI-lea, a argumentat mereu ca a fost alegerea lui Dumnezeu sa incredinteze poporului evreu revelatia pe care o exprima **Biblia**, iar acest fapt trebuie respectat. A-l respecta inseamna inclusiv a tine cont de ceea ce au spus in materie biblica, de-a lungul timpului, invatatii evrei, aflati prin forta lucrurilor mai aproape de limbajul original al **Bibliei**.

De aceea, atunci cand mari rabini procedeaza la explicitarea, explicarea si interpretarea **Bibliei**, se cuvine sa salutam faptul ca fiind unul de importanta culturala majora. Asa stau lucrurile si in cazul cartii marelui rabin Menachen Hacohen, **Tora. Explicatii si interpretari** (Editura Hasefer, Bucuresti, 2020, volumul I, **Geneza**, 470 p.), tocmai publicata in romaneste.

Importanta cartii nu se opreste inasa aici. Daca vrei sa ajungi sa vorbești la obiect despre **Biblie**, este mai mult decat imperativ sa cauti sa-i cunosti indeaproape intelegerea ei evreiasca.

Este elocventa in acest sens imprejurarea ca, asacum am mai spus si altadata, suficienta le era cel mai strain dintre lucrurile de pe Pamant fiecaruia dintre cei mai mari teologi crestini ai vremurilor noastre. Ei au considerat ca lectura evreiasca a **Bibliei** ramane un reper al interpretarilor acestei capodopere a culturii umanitatii si, desigur, prin numeroase implicatii, al constiintei de sine a crestinismului.

De pilda, Rudolf Bultmann s-a pronuntat energic contra alunecarii intelegerii crestinismului in afara traditiilor iudaismului, in care invatatura lui Isus a luat nastere si fara de care nu poate fi inteles la propriu (**Glauben und Verstehen**, J.C.B.Mohr, Paul Siebeck, Tübingen, 1980, pp.313-336). Rudolf Bultmann argumenta ca ceea ce este propriu crestinismului a putut sa se constituie in relatie cu traditia evreiasca.

in discutia radiodifuzata dintre Hans Küng si Pinhas Lapide, din care a rezultat un volum deschizator de orizonturi si de epoca, vestitul rabin a aratat cat de indispensabile sunt pentru cunoasterea lui Isus cele „cinci legaturi cu iudaismul” – mediul inconjurator, limba ebraica, intelegerea **Bibliei** ebraice, gandirea in imagini si parabole, grija pentru Israel. in replica, Hans Küng nu a ezitat sa remarce cerinta traducerii exacte a izvoarelor scrise si a intelegerii propriu-zise a lui Isus. Cunoscutul teolog incheie cu un apel sa

Ursprünglichkeitsa si sa-l descoperim, ca imperativ actual” (Hans Küng, Pinhas Lapide, *Jesus im Wiederstreit. Ein jüdisch-christlicher Dialog* Calwer, Stuttgart, 1981, p.10).

Joseph Ratzinger-Benedict al XVI-lea a lansat in crestinism formula lui Isus „veritabil israelit” (vezi monografia *Jesus von Nazareth*, Herder, Freiburg, Basel, Wien, 2006, I, p.87), spre a sublinia cat de importanta este intelegerea lui Isus in cadrul iudaismului.

inainte de aceasta, stralucitul teolog a scris ca in relatia dintre crestinism si iudaism nu este vorba de doua religii diferite, ci de una si aceeaasi religie, cu doua cai ale „mantuirii (redemptiunii)” profilate. Ideea lui Franz Rosenzweig, din impresionantul sau opus de cotitura in filosofie si religie, *Der Stern der Erlösung* (1927), si, in ultima instanta, metafora apostolului Pavel, a copacului cu un singur trunchi, dar cu ramuri diferite, sunt istoriceste recunoscute de tot mai multi teologi datatori de ton in crestinismul de astazi.

Tot mai multi istorici si teologi aduc in prim plan ascendenta crestinismului in iudaism. Ei amintesc ca Apostolul Pavel punea credinta in legatura cu credinta lui Abraham (*Romani*, 4, *Galateeni*, 3) si ca discipolul sau, evanghelistul Luca, il concepea pe Isus plecand de la canonul *Vechiului Testament*, care era oarecum de la sine inteles (*Evanghelia dupa Luca*, 24-25-32). invatatura lui Isus nu poate fi inteleasa fara *Vechiul Testament* (vezi, de pilda, Hans Walter Wolff, Günther Bornkamm *Zugang zur Bibel. Eine Einführung in die Schriften des Alten und Neuen Testaments*, Kreuz Verlag, Stuttgart, Berlin, 1980).

Cei mai multi teologi crestini au inaintat in deceniile recente pana la a revendica explicit Dumnezeu al Israel ca Dumnezeu al credintei crestine, ca ducere pana la capat a unui proces salutar de asumare a intelegerii istorice profunde a emergentei crestinismului. Ei au aratat, cu argumente temeinice si integre, ca „Dumnezeu nu a rupt alianta sa cu Israel, ci pastreaza increderea sa in poporul sau, iar crestinele si crestinii sunt legati prin Isus Hristos cu acest Dumnezeu al lui Israel” (Frank Crüsemann, Udo Theissmann, Hrsg *Ich glaube an den Gott Israel. Fragen und Antworten zu einem Thema, das im christlichen Glaubensbekenntnis fehlt*, Chr. Kaiser, Gütersloh, 1998, p.10). Crestinismul nu are nevoie de desconsiderarea istoriei pentru a fi autentic.

Iar din toate acestea rezulta o anumita pozitionare a Bisericii in sesi. Nu se mai poate contribui la elaborarea *Bibliei*, care s-a incheiat demult, dar se poate intelege pana la capat istoria (Peter Wagner, *Warum sollen sich Christen mit dem Judentum beschäftigen*, in op. cit., p.94). Nicaieri in *Noul Testament* nu s-a scris ca Biserica va lua locul Israelului si nu exista nici o proba ca „alianta *berit*” dintre Dumnezeu si poporul evreu ar fi fost vreodata rupta. Dimpotriva, „istoria relatiei lui Dumnezeu din *Vechiul Testament* arata clar ca alianta dintre Dumnezeu si poporul sau nu se rupe vreodata si nu poate fi rupta, caci Dumnezeu s-a indatorat sa o mentina pentru toate timpurile” (Rolf Rendtorff *Hat das neue Bund den alten ersetzt?*, in op.cit., p.101). Nu altcineva decat evanghelistul Ioan scria ca „mantuirea vine de la evrei” (*Evanghelia dupa Ioan*, 4,22).

in deceniile din urma, religia creste in importanta pe terenul vietii si in sfera culturii, ca efect al noilor desfasurari de pe scena istoriei si de pe scena stiintelor si a filosofiei. Odata cu aceasta, tema Dumnezeului biblic a revenit in centrul filosofiei. Chiar esteticieni si filosofi si au aratat cat de dependente sunt solutiile la crizele si dificultatile lumii de azi de religie si de asumarea existentei lui Dumnezeu al traditiei biblice, in conjunctie cu stiintele si filosofia de astazi.

Literatura acestor argumentari – a emergentei crestinismului din iudaism, a conditionarii intelegerii crestinismului de cunoasterea

Vechiului Testament, a nevoii restabilirii in cultura actuala a conceptului biblic al lui Dumnezeu – este deja enorma. Pe fondul ei, cartea de fata capata o semnificatie in plus.

Asa cum am aratat in alt loc (Andrei Marga, **Filosofi si teologi**, Editura Meteor, Bucuresti, 2019, pp.70-79), de partea teologilor iudei se promoveaza in viata culturala tot mai multe scrieri consacrate interpretarii **Bibliei**, in modul cel mai profitabil pentru aceasta. Am citit nu demult cu nesat, de exemplu, cartea vestitului Manitou –marele rabin Leon Askenazi (**Lecons sur la Torah**, Albin Michel, Paris, 2007) – o foarte docta prezentare **Pentateuch**-ului, exponentiala pentru „lectura iudaica a **Bibliei**“, cum s-a si spus foarte bine.

Avem, odata cu opera de fata a marelui rabin Menachem Hacohen, un nou comentariu autorizat la ceea ce s-a consacrat drept **Biblia ebraica** sau celebrul corpus **Tanah**, in limbajul demult adoptat de evrei. Acest comentariu urmeaza sa fie secondat de traducerea **Bibliei ebraice**, facuta de acum, desigur, din ebraica, si de tiparirea comentariului care a modelat de-a lungul vremurilor intelegerea acestei opere – comentariul lui Rasi (Rabinul Slomo Ithachi).

Publicarea cartii marelui rabin Menachem Hacohen este parte a unui mai mult decat laudabil proiect al Editurii Hasefer din Bucuresti. Este vorba de proiectul de a face cunoscuta, prin exegeze de inalta calificare, in coordonarea neobositului si mereu inspiratului Baruch Tercatin, cartea fondatoare a civilizatiei si culturii timpului nostru. Odata cu volumul prezent, cititorul are la dispozitie exegeza primei parti a **Pentateuch**-ului – care este, cum se stie **Geneza**.

Nietzsche spunea ca nici o literatura a lumii nu poate pune alaturi personaje de anvergura celor din **Vechiul Testament**. Azi putem spune ca aceasta opera a culturii evreilor a imprumutat cel mai mult trasaturi lumii civilizate. De aceea, este profitabil sa aruncam din capul locului o privire cuprinzatoare asupra **Bibliei ebraice** si sa ne facem o idee despre amploarea acesteia.

Biblia ebraica sau **Tanah** aopera mari categorii de texte sacre ale evreilor. Cu unele dintre aceste din urma carti, iudeul se intalneste si la sinagoga, cu prilejul sarbatorilor principale ale anului. Cu **Cantarea cantarilor**, el se intalneste la Pesah, cu **Cartea lui Rut**, la Sivan, cu **Lamentatiile** sau **Plangerile**, la Tisa be-Av, cu **Eclesiastul**, la Sucot si cu **Cartea Esterei**, la Purim.

Conform traditiei, Dumnezeu (Hasem) a dat poporului lui Israel pe muntele Sinai intreaga **Tora**. Aceasta cuprinde atat **Tora Scrisa (Se-bi-Htav)**, cat si **Tora Orala (Sebe-al-Pe)**, adica intreaga „invatatura“. Se spune ca atunci cand oamenii nu au mai rezistat in ascultarea directa a Vocii lui Dumnezeu, Moise a devenit intermediarul. Ulterior, traditia spune ca Moise a inmanat **Tora** inteleptilor; iar acestia au dat-o mai departe poporului.

Multa vreme, a functionat traditia explicarii **Torei** prin grai viu, de la intelepti la discipoli. Ulterior, dupa distrugerea celui de-al doilea Templu din Ierusalim, de catre romanii condusi de Titus (anul 70), si raspandirea evreilor in alte tinuturi decat Tara Israelului de odinioara, exista pericolul pierderii acestei traditii. In acest context, inteleptii iudei au decis sa pastreze **Tora** intr-o forma scrisa. Aceasta a fost destul de repede asamblata in apropiere de Ierusalim si s-a numit **Misna**.

Potrivit opiniei istoricilor, **Misnaa** fost editata in ebraica, de-a lungul anilor, in perioada inteleptilor Tanaimi (100 i.e.n – 200 e.n), in Galileea. Dupa unele date, Isus din Nazaret a fost familiarizat tocmai cu acest grup de intelepti – formarea lui s-ar fi petrecut la tanaimiti.

Intelegerea oricarui text este conditionata de interpretare. In cazul **Torei**, invatati evrei au delimitat patru feluri de interpretare, care s-au diversificat, la randul lor, incat ei vorbesc de numeroase (se estimeaza in jur de 70) chipuri sub care se prezinta **Tora**. Cele patru feluri sunt interpretarile “literala sau textuala”, “simbolica”, “omiletica” si “esoterica sau mistica”.

Fiecare fel de interpretare are un clasic care a consacrat-o si multiple versiuni. Invatati evrei ne spun ca “interpretarea literala”, care este precumpanitor filologica, s-a datorat lui Ibn Ezra, dar de ea s-au detasat interpretarea data de Moise Maimonide sau cea din prezentarile mai recente ale **Bibliei**. “Interpretarea simbolica” a reprezentat-o Filon din Alexandria, dar nu a ramas la alegoriile acestuia, ci a cunoscut schimbari. “Interpretarea omiletica” au ilustrat-o tot versiuni diferite, precum cele legate de inteleptii Hazal, Halaha si Agada, care au satisfacut exigente cultice in contexte diferite, cu vederi filosofice si morale variate. “Interpretarea mistica” nu a fost nici ea exceptata de la diversificare.

Volumul **Torat Am**, datorat marelui rabin Menachem Hacohen, pe care il avem acum la dispozitie, propune, la randul sau, o interpretare in cadrul marii traditii rabinice din iudaism. Care sunt particularitatile ei?

Gandul de inceput al marelui rabin Menachem Hacohen a fost acela de a oferi o “Tora pe intelesul tuturor” – **Torat Am**, adica “Tora pentru popor”. Nu se poate decat sublinia ingenioasa folosire a unei traditii dintre cele mai impunatoare pentru a facilita lamuriri pentru oamenii de astazi, care suntem fiecare!

In scopul asigurarii “unei intelegeri atotcuprinzatoare si captivanta”, marele rabin Menachem Hacohen arunca puncte intre diversele interpretari, voind sa pastreze atuurile ale fiecareia. Accentul interpretarii pe care o elaboreaza cade pe aducerea in relief a mostenirii hasidice si pe valorificarea contributiilor inaltelor scoli (iesivoturi) ale iudaismului in degajarea de consecinte in primul rand etice.

Temele **Bibliei ebraice** sunt preluate de marele rabin Menachem Hacohen pe pericope si versete cheie, in succesiunea organizarii textului biblic ca urmare a muncii carturarului Ibn Ezra si a unor rabini care l-au urmat. Stim bine ca, in traditia iudaismului, pildele sunt folosite cu maiestrie ca mod de exprimare a ideilor, iar eminenta sa stapaneste cu brio acest mod si-l face convingator.

Aceasta linie se contureaza deja odata cu explicitarea termenului central – este vorba de geneza lumii. Marele rabin Menachem Hacohen observa, tot in impresionanta traditie a iudaismului, ca pericopa despre inceputul lumii incepe cu “Dumnezeu a creat” si se incheie cu “lucrarea hotarata de Dumnezeu ca trebuie facuta”. Asadar, conchide autorul cartii de fata, “doua cuvinte cheie – <a creat> si <trebuie facut> – ne arata ca scopul crearii lumii a fost creatia si lucrarea, deoarece fara creatie si actiune, in lume n-ar fi fost decat haos si intuneric peste abis”. Crearea de catre Dumnezeu a lumii include astfel din capul locului actiunea omului spre desavarsirea creatiei in sesi.

Natura omului este explicata, de asemenea, printr-o deschidere spre ceea ce este activ si deschizator de noi orizonturi in om. Faptul ca „Dumnezeu l-a creat pe om dupa chipul Lui” se explica prin aceea ca Dumnezeu l-a vrut pe om incarcat cu “aspiratia” de a se ridica cat mai sus in ordinea intruchiparii valorilor. Omul este om avand aceasta “aspiratie”, dezvoltandu-si “imaginatia” si “dand intaietate simtului frumosului fata de simtul gustului”.

Caci “nu faptul ca omul a fost creat de Dumnezeu este important, ci faptul ca el stie acest fapt si se comporta ca atare”. Desigur, in viata se petrec si degradari, incat “omul este doar om, dar uneori nicichiar atat”.

Marele rabin Menachem Hacoheh repereaza actualitatea pericopelor si versetelor **Genezei** mai ales pe planul eticii.

Eminenta sa formuleaza maxime elocvente in prelungirea sau in marginea textelor scripturale. De pilda, „neajunsul cel mai mare al omului este ca invata sa vorbeasca inainte de a sti sa taca”. Sau „exista oameni care au multi ani, dar zilele lor sunt scurte. Cand isi fac socoteala vietii, ei constata ca in viata lor lunga nu au ajuns la nici un rezultat. Spre deosebire de acestia, sunt oameni care nu au beneficiat de batranete, dar in putinii lor ani au ajuns la rezultate importante. Noi ii uram omului sa i se lungeasca atat zilele cat si anii”. Cartea pe care o comentam ofera la fiecare pas astfel de maxime care bat adanc.

Cu volumul **Torat Am**, al marelui rabin Menachem Hacoheh, avem o inalt calificata introducere in istoria biblica a Israelului. Avem, totodata, o explicare a **Genezei** bine ancorata in traditia interpretarilor rabinice si, in acelasi timp, deschisa spre viata actuala a oamenilor si nevoile ei de calauzire. Avem, in acelasi timp, o opera intelectuala erudita si reflexiva in cel mai inalt grad. Din toate aceste ratiuni si, desigur, din multe altele ce tin de competenta si viziunea larga puse in joc de catre prestigiosul autor, cartea este un eveniment major pe scena culturii din Romania si din afara ei. (Din Andrei Marga, prefata la volumul Menachem Hacoheh, **Tora. Explicatii si interpretari**, Editura Hasefer, Bucuresti, 2020, volumul I, **Geneza**, 470 p.)

ADRESA: <http://crct.ro/nx5v>